

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΠΙΤΡΟΧΕΟ ΜΗΝΤΙΑ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ

1953

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

προπάντων στην αμετάφραστη προσωπική γλώσσα του. Το πάθος της εποχής μας για τον Καβάφη πρέπει ν' αποδοθεί στη διανοητική εξάντληση και τις αντιποιητικές τάσεις της ίδιας αυτής εποχής. Και είναι χαρακτηριστικό, ότι η ύψιστη επικαιρότητα του ποιητή των Τειχών συμπύκνωση με τη χρεωκοπία του υπερρεαλισ-

μοῦ. Ἡ σπασμένη ἀνθρώπινη ψυχὴ ζητάει τὸν ἑαυτό της στοὺς παρακμίες. Ἀλλά, νομίζω, πὼς γρήγορα πάλι μπορεῖ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' αὐτοῦς, μόλις κατορθώσει ν' ἀναμετρήσει τὶς δυνάμεις της γιὰ νὰ πορευθεῖ πρὸς τὶς μεγάλες πηγές τοῦ λυρισμοῦ, πού πάντοτε τὴν ἔθρεψαν καὶ τῆς ἔδωσαν συνείδηση τοῦ ἀληθινοῦ ἑαυτοῦ της.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΤΖΙΝΗΣ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Φαντάζομαι τὸν Καβάφη τὶς μεταμεσονύχτιες ὥρες μόνον στὸ μισοφωτισμένο δωμάτιό του, ὅπου δὲ φτάνει κανένας θόρυβος τῆς πολιτείας, τριγυρισμένο ἀπὸ μνήμες καὶ θύμησες, ν' ἀφίνει ν' ἀκουστεῖ, μονάχα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἢ τραγικὴ κραυγὴ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς του πού τὴν ἐπνίγε μέσα του, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ ὁμολογήσει, κ' ἢ μάσκα τῆς ἀταραξίας, πού φοροῦσε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, νὰ πέφτει ἀπὸ τὸ πρόσωπό του. Μία κραυγὴ πιὸ συγκινητικὴ ἀπὸ κείνη τοῦ Κυρίου Τέστ πού καταντᾷ ἕνα «τέρας διανοητικό» κι' ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσει ὅτι ὄλα τὰ νίκησε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μαρτύριο τοῦ σώματος, ἐνῶ ὁ Καβάφης ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἡρώα τοῦ Βαλερύ δὲ θέλει νὰ ὁμολογήσει στοὺς ἄλλους τὸ δράμα του πού ἀπλώνεται μέσα του τρομαχτικό, ἀπέραντο, χωρὶς λύση καὶ διέξοδο. Δὲν εἶναι ἡ κραυγὴ ἐνὸς ρωμαντικοῦ, ἐνὸς ὠραιοπαθῆ, ἐνὸς λυρικοῦ, δὲν ἔχει τίποτα τὸ ὀξύ, τὸ σκληρό, τὸ ἐντονο, εἶναι χαμηλὴ, συγκινητικὰ ἀνθρώπινη καὶ μᾶς πλημμυρίζει ὀλόκληρους μὲ τὴν ἀλήθεια της.

Κι' ἀμέσως ὁ ποιητής, σὰ νὰ τρόμαξε πού ἀποκάλυψε τὸν ἑαυτό του στὸν ἑαυτό του, βάζει πάλι στὸ πρόσωπό του τὴ μάσκα τῆς ἀταραξίας. Ξέρει καλὰ πὼς τίποτα δὲν μπορεῖ ν' ἀλλάξει στὴ ζωὴ μας, τὴ μιὰ μονότονη μέρα ἀκολουθεῖ ἄλλη ἀπαράλλαχτα μονότονη, καὶ καταντᾷ «τὸ αὔριο πιά σὰν αὔριο νὰ μὴ μοιάζει». Ὅλα εἶναι μάταια καὶ μοναχὰ ἡ καταφυγὴ στὴν τέχνη δίνει τὴ λύτρωση.

Ἐξω ἢ Ἀλεξάνδρεια εἶναι βυθισμένη στὸν ὕπνο της. Γεμάτη ἢ μνήμη του ἀπὸ τὴν ἱστορία της. Δὲ μπορεῖ παρά νὰ εἶναι μόνος, ἀποχωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μέσα «στὰ μεγάλα καὶ ψηλὰ τεῖχη πού ἔχτισαν γύρω του.» Ὁ ποιητής συγκεντρώνεται μέσα στὴ μοναξιά, στὴ συλλογὴ καὶ τὸ θαυμασμὸ γιὰ νὰ δημιουργήσει τὸ ἔργο του, ἔργο στὴν οὐσία ἐνὸς μοναχικοῦ ὄντος πού κλείνει τὴ μυριόχρονη λαχτάρρα τοῦ δημιουργοῦ γιὰ τὴν τελειότητα, πού θέλει νὰ ἐκφράσει μιὰ

πραγματικὴ ἀληθινὰ ἀθάνατη. Σκύβει στὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ του σὲ μιὰ ἀτέλειωτη ἐνδοσκόπηση γιὰτὶ πιστέβει ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι ὁ κάθε ἀνθρώπος, τὸν τραβάει ὅσο τίποτε ἄλλο τὸ ἀνεξάντλητο ἐγώ. Ὁ Καβάφης νιώθει ὅτι ἔχει ὀλόκληρος κλειστεῖ μέσα στὴν ὑπαρξή του καὶ δὲν ὑπάρχει διέξοδο, δὲ μπορεῖ νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ του μοῖρα. Δὲ ζητάει, ὅπως ὁ Μαλλαρμέ, νὰ μᾶς δώσει μὲ τὴν ποίησή του τὰ ἴδια ἀποτελέσματα πού μᾶς δίνει ἢ μουσικὴ, δὲν ἐπικαλεῖται τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους, γεμάτος μεταφυσικὴ ἀγωνία, πλημμυρισμένος ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου, ὅπως ὁ Ρίλκε, δὲ μᾶς ἀποκαλύπτει, ἐρημητικὸς καὶ σκοτεινός, ὅπως ὁ Ἐλιοτ γυμνῇ τὴν ἀλήθεια τῆς εποχῆς μας, ἀλλὰ ὄλος αἴσθησι, μνήμη καὶ σοφία μᾶς δίνει τὴν ἀλήθεια τοῦ ἑαυτοῦ του, τὸν αἰσθησιασμὸ τοῦ σώματός του, τὸν ἀσκητισμὸ τοῦ πνεύματός του, τὴν ἀλήθεια τοῦ μάταιου καὶ τοῦ τίποτα.

Στὴν οὐσία ὁ Καβάφης, σ' ὄλη σχεδὸν τὴν ποίησή του, ζητάει μέσα ἀπὸ τὴ μοναξιά του νὰ μιλήσει στοὺς ἀνθρώπους, νὰ διδάξει τοὺς ἄλλους. Ὅλοι οἱ μεγάλοι δημιουργοὶ διδάσκουν μὲ τὸ ἔργο τους. Δὲν ἔχει πρόθεση νὰ κρατήσῃ γιὰ τὸν ἑαυτό του τὴ σοφία του, τὴ θεωρία του, τὴ γνώση καὶ τὴν πείρα του. Ἡ ποίησή του λιτὴ, στοχαστικὴ, χωρὶς φόρτο διανοητικό, ἀντιρομαντικὴ, ξένη ὀλωσδιόλου στὸν αὐτοματισμὸ τοῦ υπερρεαλισμοῦ, χωρὶς χρώματα, λάμψη, ἰδιόρρυθμη, πρωτότυπη, περισσότερο διδάσκει παρά δημιουργεῖ μέσα μας ὑπερβολικὲς συγκινήσεις, καταστάσεις ὀνειρικές.

Συλλογίζεται ὅτι μποροῦσες ἴσως νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴ μοναξιά του, ἀπὸ αὐτὰ τὰ τεῖχη πού «ἀνεπαισθήτως τὸν ἔκλεισαν ἀπὸ τὸν κόσμον ἔξω». Οἱ ἐπιθυμίες τοῦ σώματός του «πού τόσο ἀγαπήθηκε» γίνονται κάποτε ἀνυπόφορες. Περιττὴ καὶ ἄσκοπη μιὰ τέτοια προσπάθεια. Αὐτὰ τὰ τεῖχη εἶναι τὸ πρόβλημα τοῦ ἑαυτοῦ του.

Φαντάζομαι τὸν Καβάφη τὶς μεταμεσο-

νύχτιες ώρες στο μισοφωτισμένο δωμάτιό του, γεμάτο σοφία και έγκαρτερηση, βέβαιο πιά πώς δεν υπάρχει λύτρωση, ούτε στην ήδονή, ούτε σε μιά ζωή έκκεντρική και παράξενη, ούτε στη φυγή, ούτε στους τεχνητούς παραδείσους, ούτε στις υπερβολές του ρομαντισμού και του αισθητισμού, ούτε στην αυτοκτονία ακόμα, να ύψώνει μεγάλα και ψηλά τείχη γύρω του, όπου μέσα τους μπορούσε να διατηρεί τη θελημένη αξιοπρέπεια και γαλήνη του, μόνος, χωρίς τύψεις, δίχως πίστη χωρίς

μεταφυσική αγωνία και να κοιτάζει μέσα στο παρόν ένα παρελθόν γεμάτο παρακμή και κούραση, να βυθίζεται περισσότερο στον έαυτό του για να εκφράσει με μιά ποίηση πολύπλευρη και πολυεδρική που περικλείνει αισθησιασμό, δραματικότητα, ιστορία, πολυμαθεία, διδακτισμό και διαλεκτική, λιτά, τραγικά την αγωνία ενός κόσμου που προχωρεί στη φθορά και τη διάλυση και να μάς διδάξει ποιά πρέπει να είναι η στάση μας—στάση ήθικη—άπέναντι στη ζωή.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

* * *

ΈΝΑ ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

Στη μεγάλη, έμπορική και μοντέρνα 'Αλεξάντρεια, που έχει για καρδιά της το Χρηματιστήριο του μπαμπακιού, άναβε κάθε βράδυ, ως πρό λίγον καιρό, ένα φως που δεν ήταν ηλεκτρικό και έντονο, αλλά χαμηλό, συμπαθητικό και έξωκοσμο—σάν του καντηλιού ενός έξωκκλησιού. Ήταν σ' ένα παλιό σπίτι και σε μιά παλιά συνοικία. Παλιά, και κάπως ύποπτων ήθων. Το φως αυτό ήταν το φως της λάμπας του ποιητή Καβάφη.

Πολλοί, κατά καιρούς, μίλησαν κι' έγραψαν για τη λάμπα αυτή του 'Αλεξαντρινού ποιητή. Σ' όλους είχε κάνει έντύπωση ο μεγάλος σκοταδερός κύκλος που άνοιγόταν πέρα από το στενό κύκλο του φωτός της. Έξηγουσαν ότι ή ύπαρξή της όφειλόταν στη φιλαρέσκεια του Καβάφη. Τόν παρίσταναν σάν έναν άνθρωπο που είχε τη—γυναικεία σχεδόν—μανία να κρύβει την ηλικία του και τις ρυτίδες που είχε χαράξει στο πρόσωπό του ο χρόνος. Είχε φωτογραφηθεί από τότε που ήταν νέος, έβγαине πάντα προς το βράδυ από το σπίτι του, κι' όταν δεχόταν έναν έπισκέπτη, τόν τοποθετούσε—έλεγαν—κοντά στη λάμπα, ενώ αυτός καθόταν σε μιά πολυθρόνα βυθισμένη στο σκοτάδι. Μπορούσε έτσι να βλέπει τη φυσιογνωμία του έπισκέπτη και να σπουδάζει την έκφρασή της, χωρίς εκείνος να του δείχνει παρά τα δυο στρογγυλά και μεγάλα γυαλιά των ματιών του μέσα στη σκιά.

Τη λάμπα αυτή τη γνώρισα κι' εγώ όταν, σ' ένα ταξίδι που έκανα πρόπερι στην Αίγυπτο, πήγα να έπισκεφθώ τόν Καβάφη.

Μου άνοιξε την πόρτα ένας μαύρος υπηρέτης και βρέθηκα σ' ένα διαμέρισμα βυθισμένο στο σκοτάδι. Ο διάδρομος ήταν ένα ρεύμα σκοταδιού, κι' ο ίδιος ο υπηρέτης που μ' ώδηγούσε γλυστρούσε σά φάντασμα. Το λίγο, το άμυδρο φως που έβγαине από ένα πλάγιο δωμάτιο που βρισκόταν κάπως μακριά, έκανε πιδ μυστηριώδες ακόμα το σκοτάδι. Είχα την έντύπωση ότι ήμουν στο διαμέρισμα ενός ήρωα φανταστικού διηγήματος του "Οφφμαν..."

Ο Καβάφης που με δέχτηκε είχε μιά πε-

ρίεργη φυσιογνωμία, τη φυσιογνωμία μιās παλιās λιθογραφίας που είχε κατεβεί από το κάδρο της. "Όσο λιγοστό κι' αν ήταν το φως του γραφείου του, έβλεπα ένα πρόσωπο ρυτιδωμένο, αλλά που είχε—συγχρόνως—κάτι το άγουρο. Δεν ήταν το πρόσωπο ενός ηλικιωμένου ανθρώπου που νέαζε ακόμα, αλλά ενός παιδιού που είχε γεράσει. Στη φυσιογνωμία αυτή, τα μεγάλα στρογγυλά γυαλιά με σκελετό ταρταρούγας που φορούσε, κι' ένα ιδιόρρυθμο κολλάρο παλιās έποχής, υπέβαλλαν άοριστες όμοιότητες με ιστορικά πρόσωπα του παρελθόντος. Διερωτώμουν αν είχα μπροστά μου τόν Θιέρσο ή τόν Κοραή... Παράξενος ακόμα ήταν κι' ο τόνος της φωνής του. Μιλούσε άργά, σά να υπαγόρευε, με άπηχήσεις βαρείες και μπάσσες, αλλά συγχρόνως και με όξειες παρατονίες. Ήταν μιά φωνή που θύμιζε τη φωνή έφήβων, στην όποια διασταυρώνονται το παιδί που ήταν και ο άντρας που πάν να γίνουν. Σ' όλα αυτά, προσθέτονταν και μιά άλλη ιδιορρυθμία: της προφοράς του, μιās δυνατής άγγλικής προφοράς που ο Καβάφης είχε διατηρήσει από τις νεανικές σπουδές του στην 'Αγγλία...

Απ' όλ' αυτά—έν τούτοις—έλειπε ή ιδιαίτερη εκείνη φιλαρέσκεια που τόσο είχαν τονίσει οι έπισκέπτες του. Δεν είχα—δηλαδή—το αίσθημα ότι ο Καβάφης απέφευγε να δειχτεί μέσα στο φωτεινό κύκλο της λάμπας του. Η λάμπα—άπ' έναντίας—προσδιώριζε—για μένα—καλλίτερα τόν ποιητή. Ήταν σάν ένα επί πλέον ώραίο ποίημά του. Περισσότερο ακόμα: ήταν σά μιά σύνθεση της ποίησής του. Είχε τη λιτότητα εκείνης, την έσωτερικότητα, τη στοχαστικότητά της, τη συγκρατημένη της μελαγχολία, κι' εκείνον τόν τόνο του παρελθόντος που αποτελούσε την ούσιώδη της άτμόσφαιρα. "Όχι, ή λάμπα δεν έκρυβε τόν Καβάφη. Εκείνο όμως που μου έκανε έμένα έντύπωση ήταν ότι ή ψυχή του Καβάφη κρατούσε χαμηλωμένο το φως της όπως ή λάμπα του: ότι αν ο Καβάφης διατηρούσε κάτι μ' έπιμέλεια στη σκιά, δεν ήταν το πρόσωπό του, αλλά τη μορφή της ψυχής του.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

(Από το άφιέρωμα της «Νέας Έστίας» του 1933)

